

KNNV afd. Regio Doetinchem
IVN afd. De Oude IJsselstreek

De Composiet

LENTE maart april mei '17

In dit nummer o.a:

Algemene Leden-
vergadering IVN
blz. 3

De Bijvanck blz. 7

Groen Platform
blz. 9

Kleine Gelderse
Waard blz. 11

Jaarvergadering
KNNV blz. 13

Kruiden als ge-
neesmiddel blz. 16

Esther wijst de weg in De Zumpe; zie excursie blz. 12.

beleef de natuur!

Instituut voor natuureducatie
en duurzaamheid.

De Koninklijke Nederlandse
Natuurhistorische Vereniging
voor natuurstudie,
natuurbescherming en
natuurbeleving.

COLOFONS

KNNV

De **KNNV, Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging**, is een vereniging voor natuurstudie, natuurbeleving en natuurbescherming. De afd. Regio Doetinchem, opgericht op 11 oktober 1902, heeft als werkgebied de westelijke Achterhoek en de Liemers.

Bestuur

Voorzitter: Hanneke Evers

Karrewiel 24, 6942 LK Didam
0316 242937

voorzitter@doetinchem.knnv.nl

Secretaris: Menno Venema

't Stegslag 112, 6903 XX Zevenaar
0316 343390

secretaris@doetinchem.knnv.nl

Penningmeester/ledenadministrateur:

Bert Post

Keppelseweg 39, 7001 CE Doetinchem
0314 335432

penningmeester@doetinchem.knnv.nl

PR: Ben Vollmuller

adres: zie colofon Redactie

Lezingen: Otto van Nispen

Valkenbos 7, 6997AS Hoog-Keppel
0314 380276

ovannispn@kpnmail.nl

Websitebeheerder: Gerrit Jan van Ochten

givanochten@planet.nl

www.knnv.nl/doetinchem

Werkgroepen

Vogelwerkgroep (VWG):

Bert Post, adres: zie bij penningmeester

Plantennetwerk

Bijeenkomsten dinsdags, 13.30 uur

in De Groene Knoop, park Overstegen

Contactpersoon: Han Hensing,

0314 327104

De Zumpe beheergroep:

Esther Korndewal - van Alst

06 30986621

bosfee1@gmail.com

Natuurvriendelijk tuinieren:

Ben Vollmuller

adres: zie colofon Redactie

Contributie/donatie KNNV

Contributie leden € 25,75 per jaar

huisgenootleden € 13,25 per jaar

donateurs € 13,25 (minimum)

IBAN: NL33ABNA0470431342

Ledenadministratie

Bert Post

(adres zie boven bij penningmeester)

IVN

Bestuur

Voorzitter: Herman Obbink

Vincent van Goghstraat 16, 7021 ED Zelhem
(06) 23359291 voorzitter@ivn-doi.nl

Secretaris: Gertrud Mulders

Vreeltstraat 16, 7011JA Gaanderen
(0315) 32 32 13 secretaris@ivn-doi.nl

Penningmeester: Rita Hofstede

Rozenstraat 12, 6921 CH Duiven
(0316) 26 15 14 penningmeester@ivn-doi.nl

Lid: Rob van den Dikkenberg,

Schaapskooiweg 19, 7041 CK 's Heerenberg
(06) 340 913 73

Lid: John Westerdiep

Thomas á Kempisstraat 26,
7009 KT Doetinchem (0314) 33 48 87

Coördinatoren werkgroepen

Rondom Strang en Iessel:

Janrein van Oostrum (0315) 34 66 88

Graafschap:

Wim van den Brink (0575) 44 11 07

Liemers:

Roel Brocx (06) 536 519 58

Montferland:

Rob van den Dikkenberg (06) 340 913 73

Cursussen:

Jannie Klein Lebbink (0314) 63 17 79

Audiovisuele presentaties:

Bernard Berendsen a.i. (0543) 51 27 31

Landschapsbeheer:

Gerrit Rougoor (0315) 65 10 30

Vogelwerkgroep:

Marjon van Drongelen (0575) 45 20 10

Zoogdierwerkgroep:

Jeltje Berendsen (06) 230 591 69

Stichting Milieuwerkgroep:

Carla Oosterhoff (0314) 32 34 33

Werkgroep PR en Communicatie:

Jeltje Berendsen a.i. (06) 230 591 69

Natuur Actief:

Marleen Hofman (0049 2874) 90 17 05

Webmaster: webmaster@ivn-doi.nl

Contributie/donatie

contributie leden € 21,-- per jaar;

contributie huisgenootleden € 9,50 per jaar;

donateurs € 20,-- per jaar.

IBAN: NL24 RABO 0148 5436 77

t.n.v. IVN Oude IJsselstreek

Ledenadministratie

Gertrud Mulders

ledenadministratie@ivn-doi.nl

Adreswijzigingen tijdig doorgeven!

Beëindigen lidmaatschap uitsluitend per kalenderjaar:

uiterlijk 31 dec. doorgeven aan:

ledenadministratie@ivn-doi.nl

N.B.

* Overname van artikelen uit dit blad is alleen toegestaan na overleg met de redactie.

Redactie

IVN

Gerrie Til, 0314 625536

Janrein van Oostrum,

composiet@ivn-doi.nl

Ph.P. Cappetilaan 8

7071 CS, Uft. 0315 346688

KNNV

Kitty Peeters

Ben Vollmuller (eindredactie)

Bonifaciusstraat 95,

7009 MS Doetinchem, tel. 0314 391195

ben.vollmuller@wxs.nl

Volgende uitgave: ZOMER

juni juli augustus '17

Verschijningsdatum: eind mei '17

Kopij: Uiterlijk inleveren op wo. 10 mei

Disclaimer:

* De redactie is niet verantwoordelijk voor de inhoud van geplaatste artikelen.

* Plaatsing houdt niet automatisch in dat KNNV en/of IVN het met de inhoud eens zijn.

Voorwoord

Het eerste jaar zit erop! Met deze uitgave is de Composit het tweede jaar ingegaan. De kinderziektes zijn eruit en de gecombineerde uitgave van KNNV en IVN had een goede start. De wens om het blad nog kleuriger te laten zijn dan het al was, heeft er toe geleid dat de Composit in 2017 geheel in kleur zal verschijnen. Belangrijk, omdat ons visitekaartje op die manier nog beter voor het voetlicht komt.

De 'kruisbestuiving' van IVN en KNNV biedt in deze tijd, met zijn overvloed aan informatie een goed houvast voor de diverse aspecten van de natuurbeleving. Met de komst van het 'Groen Platform Achterhoek' proberen wij daaraan nog meer invulling te geven en hopen wij naast de recreatieve aspecten ook de instandhouding van de natuur een plaats te geven.

Jaarvergaderingen

Voor beide verenigingen breekt de tijd aan voor een jaarvergadering, helaas elk op een eigen locatie. Zag het er aanvankelijk naar uit dat de landelijke fusie van beide verenigingen een kwestie van een afzienbare tijd zou zijn, zodat met we één locatie konden volstaan, thans is dit tamelijk onzeker omdat er landelijk de nodige beren op de weg worden gezien. Verschillen in cultuur, missie en structuur spelen daarbij een grote rol. Zoals gebruikelijk in ons land: twee passen vooruit, één achteruit en we vergaderen rustig door...

Gelukkig blijft er naast het bestuurlijke werk in de Achterhoek voldoende moois over om van te genieten.

Herman Obbink

Voorzitter IVN De Oude IJsselstreek

Algemene Ledenvergadering

IVN Vereniging voor Natuur- en Milieueducatie

Afdeling De Oude IJsselstreek

Datum: zaterdag 18 maart 2017

Aanvang 10.00 uur; vanaf 09.30 uur staat de koffie klaar!

Locatie:

De Westernboerderij, Baarleweg 4, 6941 RD Didam

Leden en donateurs van IVN De Oude IJsselstreek worden van harte uitgenodigd voor het bijwonen van de Algemene Ledenvergadering (ALV) op zaterdag 18 maart a.s., dit jaar georganiseerd door de regiowerkgroep De Liemers.

Inloop vanaf 09.30 uur: de koffie staat klaar. De vergadering begint om 10.00 uur en zal om 11.30 uur eindigen. Aansluitend volgt een wandeling door het natuurgebied De Nevelhorst.

Opgeven via het aanmeldformulier op de website of telefonisch bij Roel Brocx, tel 06-536 519 58, vóór 8 maart 2017.

Tussen 12.45 uur en 13.30 uur sluiten we de ALV af met soep en een broodje.

Tot aanvang van de vergadering kunnen tegenkandidaten voor een bestuursfunctie zich schriftelijk melden bij de voorzitter, Herman Obbink.

Agenda

1. Opening en vaststelling van de agenda

2. Ingekomen stukken

3. Verslag van de ALV gehouden op 19 maart 2016 (bijlage 1*)

4. Jaarverslag 2016 van het bestuur (bijlage 2*)

5. Bereikmeting 2016 (bijlage 3*)

Voor inhoudelijke verslaglegging over het jaar 2016 van alle werkgroepen verwijzen wij naar de werkgroep pagina's op onze website: www.ivn.nl/afdeling/de-oude-ijsselstreek

6. Financieel verslag 2016 - begroting 2017 en balans 2016 (bijlage 4 en 5*)

7. Kascontrolecommissie

Wies Nijhuis en Wim van den Brink hebben de financiën gecontroleerd

Benoeming van nieuwe kascontrolecommissie

8. Zo gaan we met elkaar om!

Omgangsregels (bijlage 6*)

Introductie van José Richter, vertrouwenspersoon

9. Jubilea en afscheid

Huldiging van de jubilarissen

Afscheid van aftredende werkgroepcoördinator

10. Bestuurswisseling

Stellen van tegenkandidaten voor het bestuur van IVN-afdeling De Oude IJsselstreek

Aftredend en herkiesbaar is Rita Hofstede, penningmeester
Verkiesbaar is Rita Hofstede voor de functie van penningmeester

Het bestuur stelt voor Rita Hofstede te herbenoemen

11. Toelichting op de plannen voor 2017

Contributie/donatie voor 2017 ongewijzigd ten opzichte van 2016

Aantal leden/donateurs, inclusief aanwas en vertrek in 2016

Samenwerking met KNNV

Stand van zaken Groen Platform

12. Rondvraag

13. Sluiting

** De bijlagen, waarnaar wordt verwezen in deze agenda, staan vanaf 1 maart 2017 gepubliceerd op onze website. De bijlagen liggen eveneens in geprinte vorm klaar op de vergaderlocatie. U hoeft deze niet zelf af te drukken!*

In memoriam

Jo ter Horst

Jo overleed kort voor Kerst. Ze stierf in het harnas, zoals dat heet. Ze ging tijdens het strijken even naar de badkamer. Daar werd ze gevonden, de strijkbout stond nog aan. Een schrale troost is dat ze niet heeft geleden.

Jo ter Horst was sinds december 1987 lid van het IVN. Omdat zij in Dinxperlo woonde meldde zij zich bij onze werkgroep die nu 'Rondom Strang en Iessel' heet. Jo was een natuurmens, stond er mee op en ging er mee naar bed, bij wijze van spreken. Overal en altijd. Ze zag de bijzonderheid van het gewone. Het ongewone onderzocht ze graag en dan deelde ze wat ze vond altijd met ons. Er ging geen vergadering voorbij of ze bracht artikeltjes of anekdotes mee die goed bij een excursie gebruikt konden worden. Meestal had ze ook wel iets bijzonders bij zich om te laten zien, of ze had een natuurnieuwtje te vertellen.

Wat vonden we het fijn als Jo meeliep bij het voorbereiden van onze excursies. Met haar scherpe blik zag zij het kleinste kevertje of vlindertje en de pieteputerigste zwammetjes! Van rupsendoders en kogel- of nestzwammetjes tot minuscule vliegenpoepjes op een blad die je zonder loep amper kon zien!

Jo had een brede interesse voor alles wat de natuur betrof en onthield alles. Wij vonden daardoor dat Jo 'alles wist'. Maar ze liet zich daarop nooit voorstaan. Daar was ze veel te bescheiden voor. En als iemand dan een keer opmerkte: "Joh, wat weet jij toch veel", reageerde ze daarop steevast met een kenmerkend "moahh".

Als ze iets gevonden had dat ze nog niet kende probeerde ze er altijd achter te komen wat het was en liet het ons dan later weten. Het was echt wel comfortabel, zo'n wandelen-

de encyclopedie in je midden te hebben. Als je iets tegenkwam dat je niet op naam kon brengen, maakte en mailde je gewoon een foto. Negen van de tien keer kreeg je binnen de kortste tijd een antwoord met de naam van het onbekende teruggestuurd.

Toch kon Jo ook heel onzeker zijn. Dat was volgens ons volkomen onterecht, omdat ze zo ontzettend veel wist. Ze kon slecht overweg met van die 'betweters'. Daarover wilde ze dan na afloop van een excursie wel eens flink haar hart luchten.

Natuurbeleving hoort bij het IVN en die was Jo op het lijf geschreven. Ze hield en genoot intens van het landschap waarin ze was opgegroeid en werd heel verdrietig als ze zag dat het werd aangetast.

En niet te vergeten: Ze was heel attent. Een voorbeeld: Gefascineerd door paddenstoelen als ze was, bracht zij op een keer, toen er een nieuw paddenstoelenboek verschenen was, een uitgeknipte kortingsbon mee. Kon een ander dat mooie boek wat goedkoper aanschaffen...

Ten slotte: wie heeft er geen plantjes van Jo in de tuin staan? Dat er bij zo'n stek dan ongewild wel eens een stukje zevenblad meekwam... Ach een kniesoor die daarop lette.

Wij zullen "onze" Jo enorm missen. Gerhard zal verder moeten zonder zijn speciale wandelmaatje. En wij zullen het moeten doen met het vele dat zij ons meegegeven heeft.

Wil Paulus

Nieuwe leden/donateurs

IVN De Oude IJsselstreek heet de volgende nieuwe leden welkom:

Tineke Kooijman uit Lathum, regiowerkgroep De Liemers
 Karla Roseboom uit Groessen, regiowerkgroep De Liemers
 Hanneke van Noortwijk uit Pannerden
 Diny Rewinkel uit Didam
 Camiel Boland uit De Heurne
 Inge Somer uit Doetinchem
 Tiny Hendriks uit Pannerden
 Gerda Braam uit Gaanderen, regiowerkgroep Rondom Strang en Iessel (jeugdactiviteiten)

Als nieuwe donateur:
 de heer H.J. Bosch uit Gaanderen

Pinksterbloemen

Cardamine pratensis L.

Een Pinksterbloem komt zelden alleen. Geen oud gezegde, maar wel waar. Ze groeiden als schuim op de weilanden. Vroeger tenminste... Bloemrijke weilanden zijn nu op de vingers van een hand te tellen. Passen economisch niet meer in het landbouwplaatje. Maar in sloot- en wegbermen kom je ze gelukkig nog vaak tegen.

Raar vond ik altijd dat ze met Pinksteren meestal al uitgebloeid waren. Het waren meer Paasbloemen vond ik. In Friesland bloeien pinksterblommen wel rond

Pinksteren, maar die planten heten elders in Nederland Fluitenkruid...

Beschrijving

Pinksterbloemen zijn lila tot roze, af en toe helemaal wit. Ze groeien in een tros en hebben een stamper met een korte stijl. Er zijn drie paar meeldraden met gele helmknoppen, vier lange en twee korte. De vier kelkbladeren zijn onderaan vergroeid, de vier kroonbladeren niet. De planten kunnen wel vijftig cm hoog worden. Op de grond ligt een bladrozet met samengestelde bladeren en daaruit komt een holle en ronde stengel. De blaadjes van het rozet zijn kort en breed met een bochtige rand. De stengelblaadjes zijn lang en smal. De vruchten zijn smalle hauwen van maximaal vijf en een halve cm lang.

Habitat

Je vindt Pinksterbloemen vooral in graslanden, bossen en moerassen. Ook in verlandingsvegetaties groeit hij graag. In zo'n erg natte omgeving kunnen de zaden moeilijk ontkiemen. Het blijkt dat in dat milieu de deelblaadjes, terwijl ze nog aan de plant zitten, worteltjes vormen. Als ze los raken kunnen ze uitgroeien tot nieuwe planten. Bladstek dus. Op deze manier kan de soort zich daar toch voortplanten. In veel gazons komt de plant meer voor dan je zou denken. Maar omdat die vaak gemaaid worden komt hij niet tot bloeien. Als je pas laat in het voorjaar met maaien begint zie je pas hoeveel er staan.

Naam

De Pinksterbloem wordt ook wel "schuimkruid" genoemd.

De Duitse naam Wiesen-Schaumkraut kreeg hij omdat de weilanden in de bloeitijd wel onder een laag schuim bedekt leken. Sommigen beweren dat het schuim- of spuugbeestje voor deze naam heeft gezorgd. De larve van deze cicadensoort leeft namelijk ook op deze plant in een schuimnest dat van speekselschuim gemaakt lijkt. Mij komt dat onwaarschijnlijk voor omdat je die schuimnesten op veel meer plantensoorten tegenkomt. In de volksmond heet dit schuim ook wel Koekoekspog. Vroeger dacht men dat de koekoek ervoor verantwoordelijk was, omdat het verschijnsel samenviel met de tijd dat die vogel terugkwam uit de overwinteringgebieden.

'Spuugjes'

Het schuim ontstaat door een verbinding van een vetzuur met alcohol. De larve produceert was die zich vermengt met zijn ontlasting. Daarin zit een bepaalde stof die de vette was kan verzeppen. Er ontstaat dan een fijn verdeeld vetzuur, dat schuimt. Hetzelfde gebeurt als je water met zeep opklopt of er bellen mee blaast. De groene larve blaast met een speciale adembuis lucht in het eerder beschreven mengsel waardoor het gaat schuimen. Hij verstopt zich vervolgens in het spuugje.

Gauw terug naar de naam. Eerst maar de Latijnse. *Cardamine* kan afstammen van het Griekse *cardamine* of *cardemon*, "een plant die naar sterkers smaakt." Maar *Cardamine* kan ook afgeleid zijn van het Griekse *cardis* (hart) en *damao* (temperen of verzachten). *Pratensis* betekent op weilanden groeiend.

Een leuke verklaring voor de naam Pinksterbloem: hij heeft te maken met pinken, jonge koeien. Zo ongeveer als die de wei weer in gaan bloeien de planten. Klopt aardig, maar of het waar is? Wie weet...

Volksnamen

Een oude volksnaam van de Pinksterbloem was Weidekers. Grasbloempje kwam ook voor. Wilde kersse was in zwang omdat de bladeren in salades werden gebruikt net als die van de Witte waterkers (*Nasturtium*). Allemaal hebben ze een hoog vitamine C gehalte. Ze waren in het voorjaar meer dan welkom omdat ze het - vaak ingezouten - vitaminearme voedsel mooi aanvulden. Springkers komt ook voor. Die naam ontstond doordat een hauwtje van onderen naar boven met kracht open springt als het rijp is en zo de zaden wegslingert. Vanwege het voorkomen op vochtige weiden kwamen er namen als Waterblommetjes (Zeeuws-Vlaanderen) Waterbloemen en Waterviool in omloop. Paasbloem komt voor in oostelijk Drenthe, de Duinstreek en Schouwen. Veel namen houden verband met de terugkeer van trekvogels. In Groningen heette de plant Aiberbloum (naar eiber of uiver voor ooievaar). Uiversbloem (Veluwezoom), Uiversneppen (graafschap Zutphen), Eileuversbloem (Noordwest-Overijssel) en Eiloversbloem (Salland) laten zich daaruit verklaren.

Kievitsbloem, met allerlei dialektische vinden we ook. Deze vogels broeden op hetzelfde soort terrein waar Pinksterbloemen graag groeien. De naam Koekoeksbloem kwam om dezelfde reden veel voor. *Dodonaeus* en L. Fuchs vermelden de plant onder de naam *Coekoecbloeme*.

De Friese naam is Pinksterblom, de Engelse Cuckoo-flower.

wer, de Franse Cardamine des prés en de Duitse Wiesen-Schaumkraut.

Medicinaal

Men gebruikte de plant reeds vroeg in de volksgeneeskunst en wel bij jicht en reuma. In de homeopathie wordt de Pinksterbloem nog wel gebruikt. Hij werd ook als middel tegen scheurbuik en hartkwalen ingezet en kon pijn verzachten.

De Pinksterbloem werd gebruikt tegen 'obstructies van lever, milt en klieren', geelzucht, oedeem en aandoeningen van de urinewegen. De plant is urinedrijvend en stimuleert de stofwisseling.

In de 19de eeuw stond het kruid nog in de Farmacopee van Europa. Men schreef antispasmodische effecten aan de bloemen toe en schreef het voor bij epilepsie en andere aandoeningen waarbij verkrampingen optreden.

Vanwege het hoge mineralengehalte heeft de Pinksterbloem een versterkend effect en werd het vaak geadviseerd in de natuurgeneeskunde. De mosterdolie in de pinksterbloem stimuleert de lever en de nieren en verhoogt hun activiteit. In de traditionele geneeskunde werd van de gedroogde plant thee gemaakt die maag-darmkrampen en hardnekkige hoest moest tegengaan.

Het zou ook helpen bij te zware menstruatie. Omdat Pinksterbloem de bloedstroom naar de huidoppervlakte kan stimuleren, werd hij als smeersel gebruikt om pijn door artritis en reuma te verlichten. Kompressen waren nuttig bij huidirritatie en uitslag.

Toch wordt het kruid, ook in de volksgeneeskunde, tegenwoordig nog maar weinig gebruikt.

Recepten

Thee maak je als volgt: giet 1 kop heet water over twee tl gedroogde Pinksterbloemblaadjes. Laat ze tien minuten trekken. Drink 1 à 2 kopjes warme thee per dag.

Als kompres: giet een kop heet water over drie flinke eetlepels fijngehakte Pinksterbloemblaadjes. Laat ze tien minuten trekken. Zeef het mengsel en drink er een katoenen doekje in. Breng dit op de pijnlijke of aangedane plek aan.

Waardplanten

Hoewel Pinksterbloemen door veel insecten worden bezocht, zijn zij met name voor de Oranjetip waardevolle planten. Deze vlinder haalt er nectar uit, zet eitjes af op de stengel, de rupsen voeden zich met de zaden en ze brengen de winter door als pop aan de voet van de plant. Als de Pinksterbloemen gaan bloeien verschijnen tegelijkertijd de eerste vlinders. Het Oranjetipje legt ook eieren op andere kruisbloemigen als Look zonder look en Judaspenning.

Mythologie

Hoewel de Pinksterbloem aan de godin Freya gewijd was, kom je hem bijna nooit in sagen of legenden tegen.

Vooral in Angelsaksische gebieden, werd hij wel vaak in verband gebracht met donder en bliksem. Als je het lef had de bloemen te plukken zou dat een onweersbui kunnen veroorzaken. Pinksterbloemen zouden bovendien de bliksem aantrekken en daarom zou je het echt niet in huis moeten halen. Bovendien bracht het plukken gewoonweg ongeluk. Omdat Pinksterbloemen heilig waren werden ze ook niet in bloemenslingers gebruikt.

En - last but not least - zou de plant ook nog eens adders aantrekken. Plukken van een Pinksterbloem zou betekenen dat je binnen een jaar door een adder gebeten zou worden. (vermeld door ene Grieve in 1931).

Heel erg oppassen dus!

Bronnen

wilde-planten.nl

wildebloemen.info

H. Kleijn (1970), Planten en hun naam

floravannederland.nl

herbasanitas.nl

Janrein van Oostrum

Nieuwe website! En nu?

Zoals jullie al een tijdje weten heeft onze IVN-afdeling een nieuwe website. Het landelijke IVN heeft de website, met daaronder ook onze afdeling, in een frisser en actueler jasje gegoten. De website kan nu hopelijk weer jaren mee.

Het overhevelen van gegevens van de oude naar de nieuwe site ging niet helemaal zonder slag of stoot. Een consequentie was dat er nieuwe en grotere (minimaal 1280x700 pixels, maximaal 8 Mb) foto's op moesten komen, hoofdzakelijk 'liggende,' omdat de nieuwe lay-out van de webpagina's hierop ingesteld is. Het formaat en de kwaliteit van de foto's op de oude site voldeed niet meer en dus zijn veel van die foto's helaas onbruikbaar geworden. Gelukkig hebben we (voor nood) nog kunnen putten uit de 'voorraad' van hobbyfotografen binnen ons IVN-kringetje en uit de 'bibliotheek' van het landelijke IVN.

Om de site up-to-date te houden streven we er naar om steeds *actuele* foto's te gebruiken. Die zijn ook handig voor bij de verslagen van onze excursies op de website. We verzoeken daarom alle hobbyisten onder onze IVN-leden om van en tijdens onze IVN-activiteiten foto's te maken, ook van de locaties en landschappen waarin ze plaats vinden. Daarnaast zijn foto's van de lokale flora en fauna natuurlijk altijd welkom.

De aangeleverde foto's moeten wel rechtenvrij te gebruiken zijn, aangezien we daar in het verleden al eens een slechte ervaring mee hebben gehad. Wanneer een fotograaf aangeeft er erg prijs op te stellen zal haar of zijn naam bij de gebruikte foto vermeld worden.

IVN De Oude IJsselstreek beschikt ook over een eigen YouTube-kanaal, waar filmpjes op geplaatst kunnen worden. Naast foto's kun je nu dus ook (korte) filmpjes van IVN-activiteiten aanleveren. Deze kunnen dan (met een link) op de website gezet worden ter opluistering en verduidelijking van onze activiteiten.

Houd s.v.p. wel rekening met de privacy van de deelnemers. Wil je dus foto's of filmpjes maken waarop mensen herkenbaar in beeld zijn, vraag dan *van tevoren toestemming* van de betrokkenen!

OPROEP:

Bezoek onze website www.ivn.nl/afdeling/de-oude-ijsselstreek en kijk eens voor welke pagina's jij - ter aanvulling - nog wel geschikte foto's of filmpjes denkt te hebben en laat het ons dan weten. Alvast hartelijk dank voor jullie medewerking!

Om ons YouTube-kanaal te bezoeken ga je naar www.youtube.com en typt dan in het zoekvenster: *IVN De Oude IJsselstreek*. De zoekmachine laat je dan bovenaan het juiste kanaal zien (met het IVN-logo).

Werkgroep PR & Communicatie, pr@ivn-doi.nl

De Bijvanck

Met De Bijvanck begint en eindigt voor Regiowerkgroep Montferland het jaarprogramma. In dit artikel vertellen we meer over het gebied, de bezienswaardigheden en activiteiten onze werkgroep.

De Stinzenwandeling

Ons programma start in het voorjaar met de Stinzenwandeling. De stinzenplanten bloeien hier dan uitbundig. Stinzenplanten vormen een bijzondere groep verwilderende sierplanten. Zij zijn al eeuwen geleden in Friesland bij de oude 'stinzen' geplant, verwilderd en door de jaren heen massaal ingeburgerd. Het zijn vooral voorjaarsbloeiende bol-, knol- en wortelstokgewasjes. Velden vol hiervan maken een bezoek aan een buitenplaats tot een waar lentefeest.

Het woord stinzenplant komt van het Friese woord stins dat 'stenen huis' betekent. Tot deze groep worden o.a. gerekend sneeuw-, lente-, en zomerklokje, ster- en boshyacint, winterakoniet, krokus, helmbloem, holwortel, kieviets-

bloem, knikkende vogelmelk, aronskelk, bosanemoon en daslook.

Het gebied

De Bijvanck is een klein landgoed van ca. 100 hectare groot met bos, akkers en weilanden. Het ligt ten westen van Beek, ingeklemd tussen de snelweg en de provinciale weg. Door de eeuwen heen is het bos in stand gebleven omdat het gebied door lokale kwel te nat was om te ontginnen. Naast de mooie natuur is de Bijvanck bekend om de vele oude sagen en verhalen die er over worden verteld. Bijvanck komt van het middeleeuwse Bifang, wat "het uitbreiden van akkerland door rooien" betekent. Dit 'bijvangen' hield in inpikken, afpalen en ontginnen van de grond.

In 1928 kwam het goed onder de Natuurschoonwet. In 1981 kocht de Stichting Huis Bergh het landgoed en vijf jaar later droeg deze het aan Natuurmonumenten over - met uitzondering van het landhuis en wat grond er omheen.

Nu ligt het huis Byvanck met zijn lange historie in een prachtige bosrijke omgeving.

In 2015/'16 zijn de zichtlijnen in ere hersteld. De tijd zal uitwijzen of de oude sfeer van prachtige lanen met dikke oude bomen weer terug komt.

Paddenstoelen in de Bijvanck

In het najaar organiseert de werkgroep als laatste activiteit de paddenstoelenwandeling. De Bijvanck staat tot ver in de omgeving bekend om zijn grote verscheidenheid aan paddenstoelen, van kleine taailingen tot reuzenzwammen.

De paddenoverzetters

Zodra de temperatuur bij een hoge luchtvochtigheid boven de 5°C komt verlaten padden massaal de winterverblijven en trekken naar hun geboorteplaatsen om zich daar voort te planten. Wij helpen de beestjes met tunnels en paddenschermen. Elk jaar in februari/maart zetten vrijwilligers van Regiowerkgroep Montferland in de Bijvanck bovendien handmatig padden over naar de poel aan de andere kant van de N812 (Gat van Heijting) om te voorkomen dat ze overreden worden door voorbijrazende auto's.

De moeite van het bezoeken waard!

Neem van mij aan dat de Bijvanck echt een interessant gebied is om te bezoeken en er in voor- en najaar deel te nemen aan onze activiteiten. Op de website van IVN De Oude IJsselstreek vind je een GPS-wandeling door dit gebied, die je kunt downloaden.

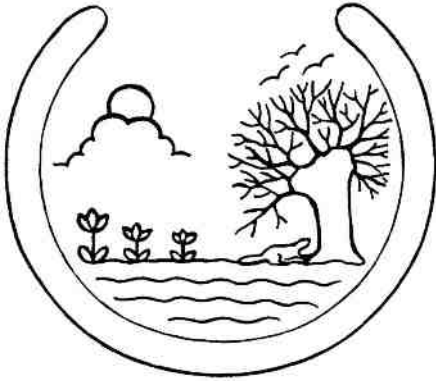
Rob van den Dikkenberg

Milieuwerkgroep

Stand van zaken begin 2017

IKC Doetinchem, groencompensatieplan

In samenwerking met IVN-ers en Bomenstichting Achterhoek zijn we het -gehele jaar betrokken geweest bij het IKC Doetinchem. Ondanks de aanwezigheid van vleermuizen en ecologische structuren moesten vrijwel alle aanwezige natuurwaarden verdwijnen.

Ter "compensatie" is een financiële bijdrage vastgesteld voor een groenplan, maar de uitwerking hiervan gaat zeer moeizaam. De vernietiging van een stuk ecologische structuur door bebouwd gebied (73 kapvergunningplichtige bomen plus kleinere bomen en struiklagen) is nog steeds niet adequaat gecompenseerd.

Landgoed Halsaf, Babberich

De natuurwaarden van Landgoed Halsaf in Babberich worden ernstig bedreigd. Het hoofdgebouw is verkocht aan een exploitant die uitgebreide horeca-activiteiten ontplooit. Vrijwel het gehele landschapbos en de waterpartijen zijn in oorspronkelijk familiebezit. Het landgoed maakt onderdeel uit van het Gelders Natuurnetwerk. De exploitant beweert dat er geen natuurwaarden zijn op het Landgoed Halsaf. Dit klopt niet, zoals de IVN-ers, die hier al jarenlang inventariseren en wandelingen gidsen, kunnen aantonen. Het gaat daarbij ook om "rode lijst" soorten, zoals de baardvleermuis, dwergvleermuis en franjestaart. Bij de ontwikkeling van nieuwe activiteiten moet schade aan huidige én toekomstige ecologische waarden worden vermeden.

Bestemmingsplan Buitengebied Doetinchem

De milieuwerkgroep is samen met anderen wederom in beroep gegaan bij de Raad van State. Het gerepareerde bestemmingsplan voldoet volgens ons nog steeds niet aan de huidige regelgeving, met name wat de intensieve veehouderij betreft. We verwachten in 2017 een uitspraak.

Leefbaarheid buitengebied tussen Wehl en Doetinchem

Ook in 2016 is de hoeveelheid "geur en fijnstof" in de Wehlse Broeklanden aantoonbaar veel te groot. Dit wordt door veel mensen, ook in de bebouwde kom, als zeer hinderlijk ervaren. Meerdere uitbreidingsvergunningen zijn desondanks verleend. De leefbaarheid in het gebied en de gezondheid van veel burgers worden hierdoor negatief beïnvloed. Bewonersgroepen gaan hier in 2017 verder mee aan de slag.

Slingelandziekenhuis, nieuwbouw

Het Slingelandziekenhuis heeft eind 2013 besloten een nieuw ziekenhuis te bouwen op een locatie ten zuiden van de A18. Omdat deze locatie in landelijk gebied ligt moet middels de Ladder voor Duurzame Verstedelijking aangetoond worden dat er binnenstedelijk geen geschikte (of geschikt te maken) locatie is. Het definitieve Ladder-rapport is eind 2016 verschenen. In afwachting van het officiële traject (ter visie legging van het ontwerp-bestemmingsplan) verzamelen we inhoudelijke informatie en hebben we contacten met diverse netwerken. Helder is dat de Ladder voor Duurzame Verstedelijking (wetgeving sinds eind 2012) een cruciaal onderdeel is in de juridische beoordeling. Wordt daarom vervolgd in 2017.

Carla Oosterhoff, Stichting Milieuwerkgroep Oude IJsselstreek

Overwinterende vlinders

Vlinders kunnen, afhankelijk van de soort, in verschillende stadia overwinteren. Sommige doen dat als ei, andere als rups of pop. Er is ook een aantal soorten dat in het volwassen stadium, als imago overwintert, zoals de Gehakelde aurelia en Atalanta. Ze komen vroeg in het voorjaar tevoorschijn, soms al op een warme dag in de winter.

Ze brengen de winter door in rust, in een beschut hoekje of een holle boom. De Kleine vos en de Dagpauwoog kunnen ook een plekje zoeken in huis, bijvoorbeeld op een zolder of in een garage. Kom je ze binnen tegen dan kun je ze voorzichtig in een vlinderkastje buiten of in een koude schuur zetten. Citroenvlinders zoeken liever een plaatsje tussen de takken, waar ze, op een blaadje lijkend, de lente afwachten. Ze kunnen een paar graden vorst wel overleven. Op een zonnige, vrij warme dag eind februari of begin maart komen ze tevoorschijn.

Voortplanten

Ze gaan dan op zoek naar nectar bij planten en struiken die op dat moment bloeien, zoals wilg en sleedoorn. Als ze voldoende aangesterkt zijn gaan ze op zoek naar een soortgenoot om mee te paren. De vrouwtjes zoeken daarna waardplanten op om hun eitjes af te zetten. Voor de Dagpauwoog, Gehakelde aurelia en Kleine vos zijn voornamelijk brandnetels de ideale waardplant voor de rupsen, de Citroenvlinder geeft de voorkeur aan Sporkehout.

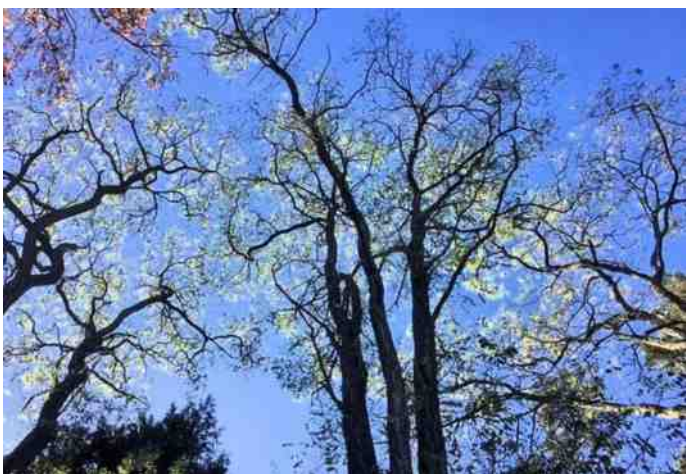
Menno Venema

Meer aandacht voor behoud van natuur...

Door een Groen Platform Achterhoek

Het is een veel gehoorde hartenkreet: “We moeten ons mooie Achterhoeks Coulisselandschap, de prachtige kastelen, buitenplaatsen en landgoederen en de fraaie natuurgebieden beschermen”. Wat kunnen we doen om brede steun te krijgen voor deze waarden? Hoe krijgen we het voor elkaar dat gemeenten en andere partijen oog hebben en rekening houden met het Achterhoekse Groen?

Dat dit ook binnen het IVN leeft is duidelijk geworden tijdens de algemene ledenvergadering van 18 maart 2016. Het IVN bestuur heeft toegezegd de mogelijkheden voor behoud van groen, natuur en landschap te zullen verkennen. Voor de zoektocht naar de manieren van natuur- en landschapsbehoud, is samenwerking gezocht met diverse groenorganisaties in de regio Achterhoek. Na een belronde sloten De Bomenstichting Achterhoek, Achterhoek weer Mooi, KNNV Doetinchem, St. milieuwerkgroep ‘De Oude IJsselstreek’ Beheergroep Park Overstegen, Buur maakt Natuur en Nederlandse Bijenhouders Vereniging afd. Doetinchem zich bij ons aan. We waren het snel met elkaar eens. Het idee was geborgen om een Groen Platform Achterhoek op te richten.

Goede voorbereiding

Om goed beslagen ten ijs te komen hebben we een jaar de tijd genomen om duidelijk te krijgen wat de beste aanpak is. Eerst hebben we gekeken naar wat er nu vaak niet goed gaat en wat er voor nodig is om succes te hebben. Ook is gekeken naar de wijze waarop een Groen Platform Achterhoek en de afzonderlijke groenorganisaties elkaar kunnen versterken. Inmiddels is een schetsprofiel voor het Groen Platform opgesteld dat duidelijk maakt waar we voor staan en wat onze manier van werken is.

In De Composiet van februari '17 gaven we al aan op zoek te zijn naar mensen die zich mogelijk willen inzetten voor het beschermen en ontwikkelen van de waarden van natuur en landschap in de Achterhoek. Er hebben zich tien mensen aangemeld die graag nader geïnformeerd willen worden.

Op 8 februari jl. hebben we hiervoor een bijeenkomst georganiseerd. Tijdens deze bijeenkomst was er vooral bijval en enthousiasme over het doel en de aanpak. Hoewel iedereen tot 17 februari de tijd had zich aan te melden, hebben zich die avond al vijf mensen spontaan opgegeven en hun vaak schaarse tijd beschikbaar gesteld. Top! Het is duidelijk dat een Groen Platform Achterhoek er komt.

Manifest

Vanaf 17 februari is het Groen Platform Achterhoek 'in oprichting' een feit. Voor dat we echt van start kunnen gaan moeten we nog het een en ander regelen. Zo gaan we een manifest opstellen waarin we duidelijk maken wie we zijn, waar we voor staan en hoe we werken. Met dit manifest maken we een rondje langs de velden om groenorganisaties enthousiast te krijgen om deel te nemen aan het Groen Platform Achterhoek. Verder volgen we allemaal een interne opleiding en zal er een plannetje worden opgesteld om de communicatie in goede banen te leiden. Op het moment dat de basis is gelegd, zal naar verwachting in mei 2017 het Groen Platform Achterhoek officieel van start gaan. Heb je vragen? Ben je nieuwsgierig geworden? Of wil je misschien zelf een rol binnen het Groen Platform Achterhoek? Mail john@westerdiep.nl of bel 06-10142457 mij dan gerust.

Vriendelijke groet, John Westerdiep

Nieuwe deadline

In de toekomst willen wij uw kopij uiterlijk de tiende van de maand voor de verschijningsdatum aangeleverd hebben.

Tot nu toe hebben we als kopijsluitingsdatum steeds de 15e aangehouden. Dat blijkt te kort. Het redigeren, drukken en vooral het bezorgen van ons blad vergt erg veel tijd.

Dat maakt het moeilijk om De Composiet op tijd, d.w.z. vóór de verschijningsmaand bij u in de bus te krijgen.

Voor de volgende uitgave is de deadline dus 10 mei.
De redactie

Wij maken installatietechniek groen en betaalbaar

Waarom onze klanten kiezen voor het Europese SolarWorld en SolarEdge

- ☀ A-merk duurzame producten
- ☀ 12 jaar garantie op de omvormer + 25 jaar garantie op de Power Optimizers
- ☀ 25 jaar lineaire vermogensgarantie op de zonnepanelen
- ☀ De zonnepanelen zijn tot 10x boven de geldende norm getest. Verwachte levensduur: > 25 jaar

Onze extra's:

- ☀ Ons eigen, gecertificeerde installatieteam
- ☀ Overdimensionering in combinatie met de Power Optimizers: gemiddeld 15% meer opwekking per jaar
- ☀ Controlemeting tijdens de inbedrijfstelling in verband met veiligheid en optimale werking
- ☀ Gratis online inspectie na 6 maanden van uw zonnepaneleninstallatie
- ☀ Zolang de regeling geldt: Gratis afhandeling btw-teruggaaf zonnepaneleninstallatie

Uw duurzame specialist in:

- ☉ Zonnepanelen
- ☉ Warmtepompen
- ☉ Airconditioning
- ☉ Verwarming

de Stenenmaat 9 • 7071 ED Ulft | info@247bge.nl • www.247bge.nl
0315 - 640 335

HOOPVOL

Zoals u wellicht bekend is wordt er een overnachtingshaven aangelegd in de Beijerwaard nabij Spijk. De gedeeltelijke natuurcompensatie wordt gerealiseerd op D'n Nooteboom, een locatie nabij Oud Zevenaar.

In de laatste 3 maanden van 2016 is er veel grond verzet. Er is klei afgevoerd naar de nabij gelegen steenfabrieken en de bestaande plas is vergroot. Ook is er een wilgenbosje aangelegd ten behoeve van de bever en bestaand grasland omgevormd tot een bloemrijke weide. Hier zullen vlinders en insecten zich thuis gaan voelen. In het gebied komen oeverwaluizen en zwarte sterns foerageren want zij vinden hier een groot voedselaanbod. Inmiddels heeft K3Delta BV uit Nijmegen het project voltooid. Twickel gaat nu het gebied beheren.

Beheer

Een uitgekiend beheer is erg belangrijk. Doe je niets dan ontstaat er namelijk spontaan een wilgenbos, terwijl de doelstelling voor dit gebied rietmoeras is.

Een "niets doen beleid" kan ook wel. Dat zien we in de Geuzenwaard. Sinds 2000 is daar door Staatsbosbeheer het beheer aan paarden en runderen overgelaten. Vlak voordat dit landbouwgebied de status natuurgebied kreeg is er nog even extreem veel gier opgebracht.

Het gevolg was een weelderig bramenstruweel met brandnetels en wilgengroei. Doe je daar niets aan dan zal de ongebreidelde groei van bramen en distels doorgaan. Hier is maaien en afvoeren gedurende een aantal jaren een eerste vereiste.

Wethouder Lamers heeft Staatsbosbeheer onlangs verzocht dit te regelen. Binnenkort zullen we hier wel meer over horen.

Kleine Gelderse Waard

Hoe anders zijn de ontwikkelingen in de Kleine Gelderse Waard! Daar wordt wel aan beheer gedaan en het is nu al een van de belangrijkste vogelgebieden van Oost-Nederland. Het is een geweldig foerageergebied voor talloze water- en moerasvogels geworden. Door het waterpeil van de Oude Rijn met enkele decimeters te verhogen zijn er wat eilandjes ontstaan. Dat is belangrijk omdat de dreiging

van vossen hier prominent aanwezig is.

Onderhoud gebeurt door klepelen. Zo worden de jonge wilgen uit het uitdijende rietmoeras verwijderd en ontstaat er een open gebied met ondiep water, gecombineerd met een reliëfrijke arme zandbodem. Beweiding blijft hier wel noodzakelijk.

In de Kleine Gelderse Waard duren de werkzaamheden nog ruim 2 jaar. Inclusief planvorming, uit de pacht halen en wat dies meerzij heeft het proces 25 jaar geduurd. Maar het resultaat is er dan ook naar. Er hebben vorig jaar al steltkluten gebroed en er zijn intussen leeuweriken, blauwborsten, de roerdomp, ijsvogels, zwarte sterns en talloze andere soorten waargenomen.

Wandelocht

K3Delta heeft ons (het IVN) gevraagd op 9 april in samenwerking met het TIC uit Tolkamer een wandeltocht te organiseren. Dat doen we natuurlijk!

Op 9 juli staat hier bovendien onze jaarlijkse IVN-tocht gepland. De natuurliefhebber die elk jaar weer meeloopt ziet de veranderingen in het landschap. Ik interpreteer hun enthousiaste opmerkingen hierover - met verwijzing naar de titel van dit stukje - als "HOOPVOL"!

Gerard Tittse

Vogelexcursies

- zo. 9 april 8.00 – 11.00 uur

Slangenburg, Doetinchem

Vertrek ter plaatse: parkeerplaats kasteel

Vogelwandeling in het prachtige bos rondom kasteel Slangenburg. De bladeren zitten nog niet aan de bomen, waardoor de bos- en tuinvogels hoorbaar én zichtbaar zijn. In dit gebied zitten vijf spechtensoorten.

- za. 6 mei 7.00 – 13.00 uur

Zwillbrocker Venn

Vertrek: Carpoolplein Pedaleur, Doetinchem, of ter plaatse in Zwillbrock, 7.40 uur

We wandelen om het Zwillbrocker Venn net over de grens in Duisland. Een wandeling van ongeveer 7 km. Met uiter-aard de verschillende soorten wilde **flamingo's**. Daarna gaan we voor de weidevogels naar het naastgelegen Ellewicker Feld. Erna Kaffee und Kuchen op het terras Kloppendiek.

Opgave: vogelexcursies@gmail.com, onder vermelding van naam en mobielnr. Honden verboden. Waterdichte wandelschoenen aanbevolen.

Plantennetwerk

Bijeenkomst di. 7 maart, 20.00 uur

in wijkcentrum de Daele. Stevinlaan 8 in Doetinchem

Informatieve bijeenkomst over de voortgang van het plantennetwerk. De groep van vorig jaar gaat gewoon door. Als er meer mensen zijn die planten willen inventariseren, kunnen ze contact opnemen met Hanneke Evers. (adres, zie colofon) Op deze bijeenkomst praten we over de rapportage en maken we een plan om verder te gaan met inventariseren.

Ook worden dia's vertoond van park Overstegen door de jaren heen.

inventariseren

Voorjaarswandeling door De Zumpe

De afdeling Regio Doetinchem van de KNNV beheert meer dan 100 jaar een eigen stukje grond in De Zumpe. Het bestaat uit kleine percelen met moeras, bos, grasland en een grote poel. (Daarover zijn ook nog enkele exemplaren van het fotoboek te koop)

Op zaterdag **13 mei** kunt u met de Zumpebeheergroep meelopen door ons natuurterrein. Voor het behoud van de rust en de natuur is het doorgaans niet toegankelijk. We beginnen om 10 uur bij de Vossenstraat 147. De ingang vindt u aan de Rekhemseweg tegenover Herberg Woodzzz in Doetinchem dicht bij het stadion De Vijverberg. Het is net geen 3 km en duurt bijna 2 uur. We gaan over glibberige en door natte stukken van De Zumpe. Huidbedekkende kleding en laarzen of waterdichte hoge schoenen met profiel zijn een must. Kinderen onder begeleiding zijn welkom, honden helaas niet. De wandelexcursie en parkeren is gratis voor leden van de KNNV / IVN.

Opgave: vóór vrijdag 12 mei, Esther Korndewal, 06-30986621, bosfee1@gmail.com

maarts viooltje in De Zumpe

Werkgroep Natuurvriendelijk Tuinieren

Voor zaterdag **13 mei** staat op het programma naar een tuin in Ellecom te gaan. Daar woont Jorina van de Meulen in een riant huis met rondom ± 600 vierkant meter tuin, met veel niet-alledaagse beplanting. Ze vindt het leuk om haar mooie plek in Ellecom aan plantenkenners / natuurliefhebbers te laten zien en in gesprek te gaan. Koffie of thee hoort daar ook bij, vindt ze. Als de temperatuur het toe laat, op haar terras.

In Ellecom staan ook bijzondere bomen. Voor de liefhebbers wil ze met een kleine wandeling ons dat laten zien. Daarna gaan we -als er nog tijd is- naar de IVN-heemtuin in Rheden bij het bezoekerscentrum.

We nemen onze eigen lunch mee. Zin om mee te gaan? Ook niet-leden zijn welkom.

We carpoolen **10.00 uur** bij station Doetinchem, en zijn ongeveer 16.00 uur terug.

Graag vooraf aanmelden, adres zie colofon op blz. 2

Jaarvergadering knnv

Maandagavond 3 april om 19.30 uur
Voor KNNV leden en IVN/KNNV dubbelleden

Plaats: het gebouwtje van De Rietvoorn aan de Stokhorstweg in Doetinchem (komende vanaf de stad langs het pannenkoekenschip, langs de jachthaven en dan aan je rechterhand, beneden gelegen aan de rivier)

Ieder jaar houdt elke vereniging een jaarvergadering. Zo ook de KNNV afdeling regio Doetinchem. Dan komen de jaarverslagen aan de orde en de plannen voor het nieuwe seizoen. Droge kost, maar dit jaar is er iets bijzonders aan de hand. Het bestuur stelt u allen een gewetensvraag. Wat wilt u doen voor de afdeling waar u lid van bent? Er zijn leden die zich het vuur uit de sloffen lopen en anderen die je nooit ziet, misschien alleen De Composiet lezen. Het bestuur wil alle leden graag leren kennen en nodigt u daarom met klem uit dit jaar naar onze jaarvergadering te komen.

We bieden u koffie of thee aan en er is een leuke voordracht over één van onze meest bekende wilde dieren: het ree. Per email krijgen alle leden de jaarverslagen toegestuurd. Ter vergadering ligt een papieren versie klaar. Als u geen vervoer heeft, kunt u één van de bestuursleden bellen, de telefoonnummers staan in de colofon van dit blad.

Agenda

1. Opening, welkom, voorstelronde
 2. Toevoegingen aan de agenda
 3. Voortgang van de samenwerking tussen IIVN en KNNV, landelijk en in onze regio
 - waarom samenwerking?
 - ups en downs in de samenwerking
 - hoe gaat KNNV afd. regio Doetinchem de toekomst in?
 4. Bespreking jaarverslagen
 - verslag afdeling
 - financieel verslag, tevens verslag kascontrole en benoeming nieuwe commissie
 - verslag De Zumpe beheergroep
 5. Samenstelling bestuur en afvaardiging naar beleidsraad en vertegenwoordigende vergadering
- De volgende bestuursleden worden voorgesteld:
Hanneke Evers, voorzitter, Menno Venema. Secretaris, Bert Post, penningmeester, Otto van Nispen, bestuurslid voor geologie, Ben Vollmuller, publiciteit
6. Rondvraag en sluiting

Hanneke Evers, voorzitter

NA DE PAUZE

VOORDRACHT MET LICHTBEELDEN OVER EEN VAN ONZE IN HET WILD LEVENDE WILDE DIEREN: HET REE.

We houden allemaal van deze tot de verbeelding sprekende diersoort, met Kerstmis sturen we plaatjes, we stoten elkaar aan als we een ree in het veld zien. Toch is wordt op dit mooie dier door jagers geschoten en met Kerstmis eten we hert. Als we meer van deze dieren weten kunnen we er misschien op een meer volwassen manier mee omgaan. Mariska de Wit vertelt u alles over het ree. Zij gaat volgend jaar camping Jena in Enghuizen behoren en wil daar voorlichting geven over de natuur. Kortom, we mogen een interessant nieuw lid welkom heten.

PATRIJZENPROJECT

Tijdens de nieuwjaarsbijeenkomst, 14 januari, in koffieboerderij Groot Nibbelink in Sinderen werd er in enkele groepen, onder leiding van een gids, een wandeling gemaakt door het Idinkbos. Onderweg liep men langs een spandoek, zie onderstaande foto. Over dit patrijzenproject gaat de eindopdracht van een aantal cursisten van de IVN Natuurgidsenopleiding. Een verslag hierover komt t.z.t. ook op de IVN-website. Hieronder vast een 'voorproefje'.

De Patrijs is een karakteristieke vogel van het boerenland. Nog maar veertig jaar geleden was de patrijs een kenmerkende soort van het Nederlandse platteland, maar sinds de jaren zeventig zijn de aantallen met ruim 95% afgenomen. Sovon en Vogelbescherming willen dat niet laten voortgaan en samen met boeren, jagers, vogelaars en de gemeente worden voorwaarden geschapen om de patrijs weer terug te krijgen.

De voornaamste oorzaak van achteruitgang is de aantasting van de biotoop, het leefgebied van de patrijs. De patrijs heeft plekken nodig waar hij kan schuilen, zoals ruigtes en heggen, en die zijn verdwenen. Verder een gevarieerd voedselaanbod, zoals insecten voor de kuikens om de eerste levensweken door te komen en dat zijn allemaal zaken die in een ras tempo verdwijnen.

In 2013 is in de omgeving van Aalten het project gestart. Akkerranden werden ingezaaid met een mengsel van granen en bloemen. In drie jaar tijd steeg het aantal broedparen patrijzen rond Aalten van 3 naar 34 koppels! Akkervogels, vlinders, bijen en andere insecten profiteren ook sterk van deze bloemrijke akkerranden.

Foto's: Ben Vollmuller

lezingen

Twee lezingen op 21 maart

Aanvang 19.30 uur. Plaats: hotel Ruimzicht in Zeddam

Eerst komt **Lies Visscher- Endevelt** namens de Stichting **Leven met de Aarde**. Zij spreekt over het belang van een gezonde bodem. Dat is de grond waarop we leven, waar ons voedsel op groeit. Het is de verblijfplaats van veel dierlijk leven en leverancier van delfstoffen.

De Stichting wil nog overgebleven stukjes bos in de Achterhoek die in de verkoop worden gezet, aankopen en beheren. Ook streeft ze naar de aanleg van voedselbossen voor wildplukkers.

De tweede lezing gaat over **vogelgeluiden**.

Guido Jansen van de vogelwerkgroep laat vogelgeluiden horen en vertelt hoe je patronen in de zang kunt herkennen.

advertentie

Naast de nieuwste modellen ook spectaculaire aanbiedingen en scherpe inruilprijzen.

De Hyundai i20 Go!
Onder andere met:
• Navigatiesysteem
incl. TomTom Live Services
• Achteruitrijcamera
• Radio DAB+
• 15" lichtmetalen velgen

Nu rijklaar **€ 17.495**

De Hyundai i20 Go!
met € 3.495 aan pakketvoordeel.

De Hyundai ix20 Go!
met € 1.495 aan pakketvoordeel.

De Hyundai ix20 Go!
Onder andere met:
• Navigatiesysteem met
achteruitrijcamera
• 16" lichtmetalen velgen
• Airconditioning

Nu rijklaar **€ 23.295**

De Hyundai Tucson Go!
met € 4.250 aan pakketvoordeel.

De Hyundai Tucson Go!
Onder andere met:
• Navigatiesysteem
incl. TomTom Live Services
• Achteruitrijcamera
• Parkeersensoren voor en achter
• Stelverwarming voor en achter

Nu rijklaar **€ 30.995**

Ontdek meer op herwers.hyundai.nl

Herwers Hyundai Apeldoorn: Laan van de Dierenriem 29, tel. 055 - 369 6212
Herwers Hyundai Arnhem: Hazenkamp 15, tel. 026 - 362 80 80
Herwers Hyundai Deventer: Solingenstraat 3, tel. 0570 - 519 360
Herwers Hyundai Doetinchem: Plakhorstweg 14, tel. 0314 - 333 055
Herwers Hyundai Zutphen: Gelderhorst 2, tel. 0575 - 526 590

Gecombineerd brandstofverbruik: 3,6 - 7,5 (l/100 km) / 237 - 13,3 (km/l); CO₂ - emissie: 84 - 175 (g/km). Uitstoot is afhankelijk van gebruik. Uitstoot- en brandstofverbruikgegevens zijn gebaseerd op tests die zijn uitgevoerd volgens Europese voorschriften 715/2007/EG. Actie geldig van 23-01-2017 tot en met 31-03-2017 en met uitzondering van registratie van 30-04-2017. Gecombineerde prijzen zijn adviesprijzen en zijn excl. metallic lak en eventuele opties. Afgeleverde modellen kunnen afwijken van standaard uitvoering. Druk- en zelfloten voorbehouden. Zie voor kosten en (garantie)voorwaarden www.hyundai.nl of vraag er naar in de showroom.

- is hét regionale (non-profit) kenniscentrum voor natuur en landschap in Achterhoek en Liemers
- voert ecologisch onderzoek en effectstudies uit en geeft advies
- werkt graag samen met de vrijwilligers door hun waarnemingen direct in te zetten voor verbetering van de kwaliteit van natuur en landschap
- werkt non-profit en ondersteunt werkgroepen in de regio

WWW.TERBORGSE.NL

- **TERBORG**, ETTENSESTRAAT 19, TEL.: 0315-325523
- **HUISSEN**, NIJVERHEIDSSTRAAT 3, TEL.: 026-3616843
- **APELDOORN**, LANGE AMERIKAWEG 81, TEL.: 055-5400133

**Dierenartsenpraktijk
Zelhem-Halle B.V.
Doetinchem-Zelhem
Varsseveld-Zelhem**

www.dierenartsenpraktijkzelhem.nl

Administratie

Belastingaangiften

Jaarrekeningen

Loon- & Salarisverwerking

Investeren & Financieren

Overnamebegeleiding

Nijman
administratie & belastingadviseurs

Terborgseweg 140, Doetinchem | t 0314 34 23 55 | www.nijmanbv.nl

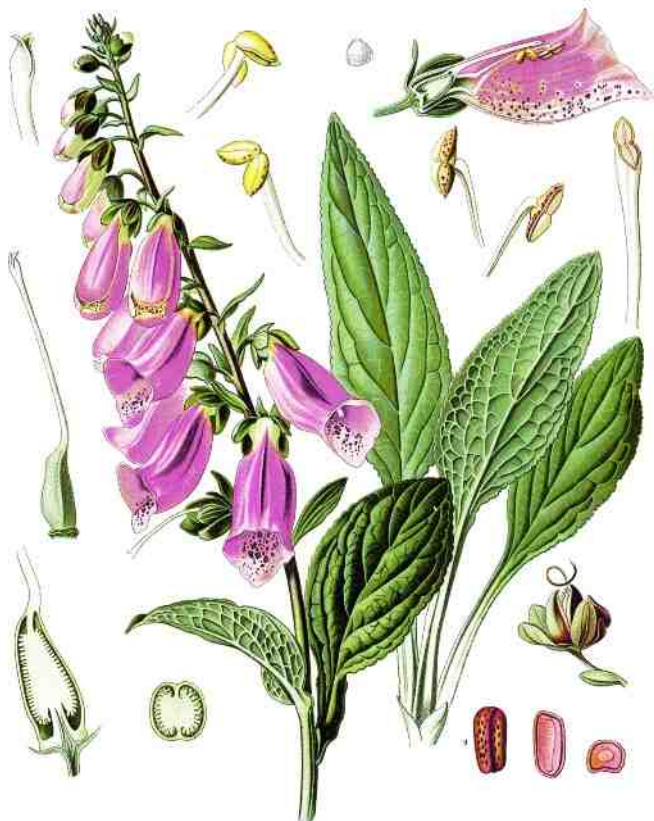
Adverteren in dit blad?

Neem contact op met de redactie!
adres: zie colofon blz. 2

KRUIDEN ALS GENEESMIDDEL

Wat weten we van de kruiden die we tegenkomen op onze wandeling door de natuur? Welke betekenis hebben de planten voor ons? Zijn planten een symbool voor een natuurlijke en gezonde manier van leven? Er zijn vervangingsmiddelen voor vlees die plantaardig zijn. Maar planten zijn ook een grondstof voor cosmetica, voedsel en allerlei producten die we in ons huishouden gebruiken. Voordat chemische medicijnen gemaakt werden waren planten een belangrijke grondstof voor geneesmiddelen. Wat weten we nog van de kruidengeneeskunde, ook wel fytotherapie genoemd?

vingerhoedskruid (*Digitalis purpurea*)

Wat zijn kruiden en kruidengeneesmiddelen?

In de botanische wetenschap spreken we over kruiden wanneer de plant geen houtige delen kent. In de fytotherapie gebruiken we alle delen van planten, zoals de wortel, het blad, de bloem. Er is een groot verschil tussen kruiden wanneer het gaat om de werkzame stoffen. Meestal weten we dat wel van het gebruik in de keuken. Van de gember gebruiken we de wortel en van basilicum het blad. Bij kruidengeneesmiddelen worden als actieve bestanddelen uitsluitend gehele planten, delen van planten of plantmaterialen of combinaties daarvan gebruikt. Het therapeutisch (geneeskrachtig) gebruik van geïsoleerde inhoudsstoffen van planten (bijv. morfine, taxol, digoxine) valt dus niet onder fytotherapie.

Farmacognosie

De farmacognosie is een wetenschap waarin onderzoek gedaan wordt naar de medicinale werkzaamheid van kruiden en kruidenextracten. De huidige farmacie kent haar oorsprong in deze wetenschap! Tegenwoordig maken veel natuurwijzen gebruik van fytotherapie. Let op: homeopathie is geen kruidengeneeskunde!

Problemen van plantaardige geneesmiddelen

Elke plant groeit op een individuele wijze. De plant is afhankelijk van de hoeveelheid vocht, water en de grond waarin deze staat. Al deze omstandigheden bepalen hoeveel werkzame grondstoffen de plant produceert. Dit betekent dat het enorm lastig is om met een plantenextract een goede dosering te krijgen. Dit kan per plant en per jaar variëren! Andere vragen: wat is het effect van bijv. drogen en/of bewaren van planten op het gehalte van werkzame bestanddelen? Hoe werken de inhoudsstoffen van planten op elkaar in? Maar ook verwisselingen komen regelmatig voor: het verwisselen van Japanse en Chinese *Illicium* voor sterrenmix thee kan mensen ziek maken.

Inhoudsstoffen

We kennen een enorme hoeveelheid belangrijke inhoudsstoffen: glycosiden, alkaloiden, organische zuren, salicylzuur, bitterstoffen, looistoffen, vitaminen en mineralen. Het is nuttig om iets meer over deze stoffen te weten. Vervolgens is het weer belangrijk om te weten in welke plant deze voorkomen. Zo worden glycosiden gebruikt als hartmiddel, alkaloiden als pijnstiller. Organische zuren kennen we ook als vruchtenzuren, zoals wijnsteenzuur in druiven en mierenzuur in de brandnetel. Mineralen als calcium vinden we in de radijs of rozebottel. Vitamine A zit in zwarte bessen.

Gifstoffen

In Groningen vertelde professor Huizinga (receptuurstudie) dat elke toediening van een geneesmiddel aan de mens of dier een medisch experiment is. Dit geldt zeker voor plantaardige stoffen. We spreken van een gif wanneer een werkzame stof in kleine hoeveelheid al schadelijke effecten bij de mens geeft. Dit komt bij planten vaak voor. Dus ga niet zomaar experimenteren. Een voorbeeld: De prachtige plant Monnikskap (*Aconitum napellus*) bevat aconitine dat heftige effecten heeft op bijvoorbeeld vingers en tenen (gevoelloosheid) tot ademverlamming toe. Het is een van de meest giftige planten. De bessen van Doodkruid (*Atropa belladonna*) zijn dodelijk voor kinderen.

Gebruik als geneesmiddel

Een mooi voorbeeld is Vingerhoedskruid (*Digitalis purpurea*). Het is een giftige plant: 2-3 gedroogde bladeren zijn

dodelijk. In 1975 zijn er dode herten in een park in Schotland gevonden na het eten van digitalis. De werkzame stof heet digoxine. Deze stof verbetert de hartfunctie wanneer deze slecht werkt. Maar het is erg moeilijk om de juiste dosering te vinden. De therapeutische breedte (verschil tussen werkzame en onwerkzame dosis) is erg klein. Vandaar dat artsen en apothekers voorzichtig doseren met dit middel.

De plant als genotmiddel

Wie kent niet de *Nicotiana tabacum*? Een plant die tot de 2de wereldoorlog ook nog in Nederland verbouwd werd. Nicotine is buitengewoon giftig en bij roken treedt een sterke mate van gewenning op. De Slaapbol, *Papaver somniferum* bevat melksap, dat in gedroogde toestand opium heet. Opium bevat morfine, codeïne en papaverine. Codeïne wordt tegen het hoesten gebruikt. Morfine is een stof die gebruikt wordt als pijnstiller maar het geeft ook een gevoel van welbehagen. Het is een verslavende stof, vandaar dat morfine ook door drugverslaafden gebruikt wordt.

Een paar conclusies

Het is nuttig om iets meer te weten van plantaardige geneesmiddelen. Er zijn veel geneesmiddelen uit de plantkunde voortgekomen. Zelf experimenteren is erg onverstandig omdat de dosering moeilijk is vast te stellen. We kunnen het produceren van geneesmiddelen uit planten beter aan experts over laten. Overigens, de belangrijkste plant met de leukste naam: *Humulus lupulus* (Hop), de plant die gebruikt wordt om een heerlijk biertje te maken!

Gerrit Jan van Ochten

hop (*Humulus Lupulus*)

Huismus honkvast?

De tuinvogeltelling van 2017, georganiseerd door Vogelbescherming Nederland, is achter de rug en 'heel Nederland' heeft vastgesteld dat de meest voorkomende vogel gelukkig opnieuw de huismus is, ondanks dat deze soort inmiddels op de rode lijst staat.

Huismussen leven al eeuwenlang in de omgeving van mensen. Vroeger broedden ze onder de daken van huizen en boerderijen en zochten op akkers naar graankorrels en wachtten in dorpen en steden op het moment dat het tafelkleed werd uitgeklopt na de broodmaaltijd (eigen jeugdherring). Helaas houdt de moderne woningbouw geen rekening met nestelende vogels, alle daken zijn potdicht; daarnaast zijn de tuinen veelal versteend met hier en daar een pot met een plant of struik. En wie klopt er nog zijn tafelkleed uit? Ook in de landbouw is weinig variatie meer in de gewassen te vinden, helaas. Geen wonder dus dat in absolute aantallen de huismus sterk is afgenomen. Een ander slachtoffer is bijvoorbeeld de gierzwaluw.

Overall lees ik dat de huismus (*Passer domesticus*) zeer honkvast is. Gesteld wordt dat hij het hele jaar in de buurt van zijn nest blijft. Ook de jongen nestelen graag in het ouders nest of bouwen er zelf een naast dat van pa en ma; een echt gezelligheidsdier dus.

Wel, wij wonen zo'n vijftientwintig jaren aan een invalsweg van Doetinchem. Eigenlijk pas de laatste vijf/zes jaar hebben we weer huismussen in en rond het huis. En juist in een periode dat een tweetal woonhuizen naast ons huis jammer genoeg meer kantoor zijn geworden dan woning, met daaraan gekoppeld hun behoefte aan parkeerplaatsen (lees: minder tuin en meer bestrating). De mussen nestelen onder de pannen van onze vooroorlogse woning; in de langere winterperioden overnachten ze er ook. We hebben een mooie groene tuin met naar mijn mening voldoende voedselaanbod en schuilplaatsen. Ook de tuinen van de directe burens werken naar vermogen mee. Toch wel vreemd blijft het dat ze bij ons er ieder jaar alleen zijn tijdens de broedtijd en het grootbrengen van de jongen (globaal van maart/april tot en met augustus); daarna zijn ze weer verdwenen. Zou het zo zijn dat er voldoende voedselaanbod is voor een ouderpaar met jongen, maar niet voldoende voor een complete familie inclusief ooms, tantes, neven en nichten?

Gelukkig kunnen we door het jaar heen van andere vogelsoorten genieten, zoals pimpel- en koolmezen, merels, roodborsten en vinken. Verder zijn er kauwen (ook gezelligheidsdieren) en eksters. Allen nestelen in onze of een van de aangrenzende tuinen. Zelfs een muizenfamilie woont al jaren naar volle tevredenheid in onze tuin en ook een rat is al eens gezien, dan zou je toch zeggen: voedsel voldoende.

Een mens die graag en veel thuis is, wordt ook huismus genoemd, maar uit het voorgaande blijkt wel dat je over soorten wel in het algemeen kunt spreken, maar dat veel voorkomend gedrag niet per definitie voor ieder individu geldt.

Bert Post

BELEEF HET AZEWIJNSE BROEK

Het gebied Azewijnse Broek ligt niet ver af van Varsselder en het bezoekerscentrum Min40celcius. (zie vorige Composiet, blz. 20) Het is een natuurgebied rondom een zandwinning. Vanaf 1994 wordt er door Netterden Zand en Grind BV- u raadt het al- zand en grind gewonnen Het gebied is nog volop in ontwikkeling en wordt tot 2022 uitgebreid naar 130 hectare. Uiteindelijk zal de helft van het gebied uit graslanden, bosschages, ondiep water en brede natte natuuroevers bestaan. De andere helft van het gebied bestaat dan uit diep open water. Zo ontstaat er een aantrekkelijk gebied voor planten, dieren en... mensen. Rondom het water is een wandelroute. Een mooie combinatie met een bezoek aan het museum, eventueel. Een prachtig gebied, met mooie vergezichten en ongerepte natuur, al wordt er wel onderhoud gepleegd. Het is een natuurlijk geëffend pad.

Wij, mijn vrouw en ik, troffen het, het was droog en zonnig weer, maar bij (veel) regen zal het wel glibberig en moeilijker begaanbaar zijn. We deden er ongeveer twee uur over. (Maar er is ook een route van drie kwartier). Beginpunt is aan de Azewijnse straat. Honden zijn er niet toegestaan en men mag er niet zwemmen. (Alleen om je heen kijken is ook eigenlijk al genoeg). Er staan verschillende informatieborden tijdens de route. Onderstaande tekst is voor een groot deel daar van overgenomen.

Kleiwinning

Het Azewijnse Broek ligt in een laag gelegen gebied dat afgedekt is met een kleipakket dat tussen de 10 en 100 cm dik is. Voordat er zand en grind kan worden gewonnen wordt deze klei afgevoerd naar steenfabrieken in Zeddam. Tot 1996 werd de klei afgevoerd door middel van een kleitrein, een traject van ongeveer drie kilometer. Tegenwoordig wordt het met kiepwagens over de weg vervoerd.

Riet en moeras

Het inrichtingsplan is ontwikkeld door Stichting Staring Advies. Deze stichting is het regionale kenniscentrum voor natuur en landschap in de Achterhoek en de Liemers.

Het leidende natuurmodel voor de inrichting is het model 'Rietzanger'. Het is bedoeld om de populaties van met name rietvogels te versterken. (Het doet me denken aan een artikel dat ons KNNV-lid Wim Gerritsen voor de Lente' 14 uitgave instuurde, waarin hij beschreef hoe hij, met anderen, in dit gebied de bruine klauwier gespot had, een zeer zeldzame vogel in Nederland)

Tevens zijn aan rietland ook andere diersoorten gebonden, zoals veel kleine zoogdieren, insecten en vooral ook diverse libellensoorten.

Er wordt jaarlijks veldonderzoek gedaan door vrijwilligers. Volgens deze inventarisaties komen er allerlei moeras- en watervogels voor, waaronder bijzondere soorten, zoals blauwborst, oeverloper, oeverzwaluw, visdief en watersnip. Dit gebied is tevens het broedgebied van de rugstreeppad, pionierssoort die beschermd is.

Alle genoemde dieren heb ik niet gezien. Ik genoot al van al het groen om me heen, de zwermen vogels die over het water vlogen en de prachtige wolkenvelden. "In dit gebied wordt voorrang gegeven aan natuurontwikkeling," staat er op meerdere borden. Toch fijn dat ze mij/u toelaten.

Ben Vollmuller

ACTIVITEITEN

maart

zondag 5 maart, 10.00 - 13.00 uur

Wisseling van de wacht

Fietsexcursie van ca. 25 km Aandacht voor stellopers en doortrekkers. Verrekijker mee!
Start: Andreaskerk, Kerkstraat 2 in Zevenaar.

dinsdag 7 maart, 19.30 - 21.15 uur

Thema-avond: kijk op dagvlinders

Herkenning van vlinders gemakkelijker maken aan de hand van foto's.

Plaats: NME-gebouw, Vestersbos 2 in Zevenaar. Kosten € 2,50.

dinsdag 7 maart, 20.00 uur

Bijeenkomst Plantennetwerk, zie blz. 12

zondag 12 maart, 14.00 - 16.00 uur

Struintocht naar beversporen

Wij gaan op zoek naar beversporen en beverburchten. Stevige schoenen of laarzen aanbevolen!

Start: De Wellinghoeve, Rijnstrangenweg 15 in Groessen.

zondag 19 maart, 10.00 - 12.30 uur

Excursie naar de aalscholverkolonie in de Lobberdense Waard

Stevig schoeisel aanbevolen, verrekijker mee!
Start: Lobberdenseweg/Rijndijk in Pannerden.

dinsdag 21 maart, 20.00 - 22.00 uur

Natuur Actief, zie blz. 14

Een gezellige en boeiende avondbijeenkomst voor elke natuurliefhebber.

Plaats: hotel Ruimzicht, Kilderseweg 19 in Zeddam. Kosten € 3,- *.

zondag 26 maart, 14.00 - 16.00 uur

Voorjaarswandeling over landgoed Bingerden

Geniet van de bijzondere stinzenplanten.

Start: Huize Wielbergen, Mariëndaalseweg 21/23 in Angerlo.

26 maart zondag, 14.00 - 16.00 uur

Lentewandeling rondom kasteel Slangenburg

Op zoek naar stinzenplanten en andere voorjaarsbloeiërs.

Start: parkeerterrein bij kasteel Slangenburg, Kasteellaan 6 in Doetinchem.

1 april zaterdag, 13.30 - 16.00 uur

Natuur Actief op locatie!

Excursie, als vervolg op de thema-avond van september vorig jaar. Zoeken naar stenen, fossielen en botten bij de zandwinning Azewijnse Broek. Trek oude kleren aan en breng een emmer en een hamer mee. Opgave via het aanmeldformulier op onze website. Maximum aantal deelnemers: 25 volwassen personen.

Start: bezoekerscentrum Min40Celsius, Hoofdstraat 14 in Varsselder. Kosten € 6,- *.

zondag 2 april, 14.00 - 16.00 uur

Voorjaarswandeling binnenstad Zevenaar

Natuur in de binnenstad van Zevenaar. Verrassend wat daar groeit en bloeit!

Start: binnenplaats van het Eet-Lokaal, Wittenburgstraat 25 in Zevenaar.

maandag 3 april Jaarvergadering KNNV,

zie blz. 13

zondag 9 april, 08.00 - 11.00 uur

Vogelwandeling rondom kasteel Slangenburg

In dit gebied zitten maar liefst 5 spechtsoorten!

Start: parkeerterrein bij kasteel Slangenburg, Kasteellaan 6 in Doetinchem.

zondag 9 april, 10.30 - 12.30 uur

Beleef de lente op Halsaf

Prachtige voorjaarsbloeiërs in het bos bij kasteel Halsaf.

Start: herberg Halsaf, Dorpsstraat 86 in Babberich

zondag 9 april

vogelexcursie, Slangenburg, zie blz. 12

2e paasdag, 17 april, 13.30 - 15.30 uur

Stinzenwandeling door de Byvanck

wandeling langs een tapijt van bosanemonen, spiegelte mee en bij nat weer laarzen aan.

Start: parkeerplaats wegrestaurant De Barrière, Arnhemseweg 19 in Beek.

2e paasdag 17 april, 14.00 - 16.00 uur

Wandeling landgoed Enghuizen

Statige bomen, mooie lenteflora en aandacht voor kunstwerken van Het Web.

Start: parkeerplaats restaurant De Gouden Karper, Dorpsstraat 9 in Hummelo.

zondag 23 april, 07.30 - 09.30 uur

Vroeg uit de veren!

Vogels zingen het hoogste lied en bakenen hun territorium af. Luisteren en kijken!

Start: parkeerplaats voetbalvereniging DVC, Vincwijkstraat 12 in Didam.

zondag 23 april, 10.00 - 12.00 uur

Ervaar en voel het energieveld van bomen!

Maximaal aantal personen: 10. Opgave via het aanmeldformulier op onze website.

Start: uitspanning 't Peeske, Peeskesweg 12 in Beek.

zaterdag 6 mei, 10.00 - 15.00 uur

Bloesemtocht door de Liemers

Een prachtige fietsexcursie van ca. 30 km. Wat hebben fruitteelt en waterhistorie met elkaar te maken? Lunchpakket mee.

Start: parkeerplaats bij de sterrenwacht Corona Borealis, Breulylaan 3 in Zevenaar.

zaterdag 6 mei

Vogelexcursie, Zwillbrock, zie blz. 12

zondag 7 mei, 08.00 - 10.30 uur

Vogels en hun zang

Op zoek naar de nachtegaal in het Aaltense Goor.

Neem een verrekijker mee.

Start: kruising Romienendiek/Vossenbult in Heelweg. Let op de IVN-vlag!

de Slangenburg

zondag 7 mei, 13.30 - 16.00 uur

Grenswandeling

Dwars door het enige gebied in Nederland met restanten uit de Eerste Wereldoorlog.

Start: achter benzinestation aan de Beeker Straatse, Elten (vanuit Beek richting Elten net vóór de oprit van de A12)

zondag 7 mei, 14.00 - 16.00 uur

Hekenbroek en Ulenpas

Een natuurwandeling door een mysterieus broekbos met aandacht voor de geschiedenis van dit gebied.

Start: Wijnboerderij 't Heekenbroek, Tellingstraat 7 in Drempt.

zaterdag 13 mei 10.00 uur

Voorjaarswandeling, De Zumpe, zie blz. 12

zaterdag 13 mei 10.00 uur

Tuinexcursie, Ellecom, zie blz. 12

dinsdag 16 mei, 19.30 - 22.00 uur

Natuur Actief op locatie!

Een gezellige en boeiende avondbijeenkomst voor elke natuurliefhebber. Altijd een gevarieerd programma. De locatie is nog een verrassing. Kosten: nog niet bekend*.

donderdag 18 mei, 19.30 - 22.00 uur

Avondwandeling door de Rosandse Polder

Zwarte sterns op vlotjes! Stevige schoenen aan en verrekijker mee.

Start: parkeerplaats bij sterrenwacht Corona Borealis, Breulylaan 3 in Zevenaar.

zondag 28 mei, 09.00 - 12.00 uur

Wandeltocht Steenwaard en Erfkamerlingschap

Het Erfkamerlingschap is een eiland in de Oude Rijn, de Steenwaard moerasgebied. Maximaal 45 deelnemers. Aanmelden via het aanmeldformulier op onze website.

Start: parkeerplaats Eltenseweg bij de brug over de Oude Rijn in Lobith.

Indien onbestelbaar retour: Bonifaciusstraat 95, 7009 MS Doetinchem

ANKERSMIT TUINMACHINES SINDEREN

CASTELGARDEN ATIGA SABO DOLMAR STIHL

de vakman die houvast biedt!

aaltenseweg 10 - sinderen - T. 0315 - 617 542 - www.ankersmit-tuinmachines.nl

kunsteducatie schilderijen

kunstvoorkinderen.eu
femmiedenouden.nl

Frans Halsweg 16
7004 AB Doetinchem

0314 334 797
06 533 424 40

info@schilderhansradstake.nl
www.schilderhansradstake.nl

Specialist en ervaren in opwekken en besparen

evo | **ENERGIE**

Zonnepanelen offerte klaar terwijl u wacht in onze showroom.

Werkende zonnepanelen aanwezig.

Geen afspraak nodig.

Volledig ontzorgd.

Persoonlijk.

Snelle service.

Ook op zaterdag geopend tot 16:00 uur.

Maandag tm vrijdag van 09:00 / 17:00 uur open.

☎ 0314-360757 | [f Evo-energiebv](https://www.facebook.com/Evo-energiebv) | [@EvoZonnepanelen](https://www.twitter.com/EvoZonnepanelen)

Zaagmolenpad 2, 7008 AJ Doetinchem.